

سنجش نگرش زنان تحصیل کرده به فضاهای بی دفاع شهری

(مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تبریز)

هادی حکیمی^۱، ایرج تیموری^۲، مریم جعفری مهرآبادی^۳

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۳/۰۳
تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۶/۱۵

از صفحه ۲۵ تا ۵۲

بزهشنامه جغرافیای انتظامی
سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴

چکیده

احساس امنیت در فضاهای شهری جزو مسائل مهم زندگی شهری بوده و در صورتی که فضای شهری احساس ترس و ناامنی را در شهروندان القاء کند، تبدیل به فضای بی دفاع می شود. بعضی از فضاهای شهری برای تمام شهروندان می تواند القاء کننده ترس و ناامنی باشد. در این میان احساس ترس در فضاهای شهری برای زنان بیشتر از مردان است. نگرش زنان به فضاهای شهری، متفاوت از نگرش مردان بوده و فضاهای ناامن برای زنان تعریف شده و ویژگی های خاصی را دارد. مقاله حاضر قصد دارد نگرش دانشجویان دختر دانشگاه تبریز را نسبت به فضاهای ناامن و بی دفاع شهر مورد بررسی و کنکاش قرار دهد. پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی است که داده های آن از طریق پرسش نامه به دست آمده. جامعه آماری دانشجویان دختر دانشگاه تبریز بوده و تعداد نمونه مورد مطالعه ۱۰۰ نفر از دانشجویان دختر بودند که به صورت تصادفی انتخاب شدند.

تحلیل آماری یافته های حاصل از پرسش نامه در محیط نرم افزار SPSS و با کمک تحلیل آنوا، آزمون تی تک متغیره، آزمون همبستگی کندال و اسپیرمن صورت گرفته است. نتایج پژوهش نشان می دهد که فضاهای شهری کم نور، تاریک، دورافتاده، باریک، فضاهای نیمه کاره و خلوت القاء کننده ترس در زنان هستند و از طرفی بین احساس ترس و سطح تحصیلات رابطه معکوس وجود دارد؛ یعنی افزایش تحصیلات سبب کاهش القای ترس در بین زنان می شود.

کلید واژه ها: زنان تحصیل کرده، فضاهای بی دفاع شهری، احساس ناامنی، ترس، تبریز.

۱- استادیار گروه برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی، دانشگاه تبریز؛ نویسنده مسئول، h.hakimi@tabrizu.ac.ir

۲- استادیار گروه برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی، دانشگاه تبریز؛ Iraj-teymuri@tabrizu.ac.ir

۳- استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان؛ mjafari@guilan.ac.ir

مقدمه و بیان مسئله

توسعه فزاینده شهری در ایران، مسائل و مشکلات متعدد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را به بار آورده است. از جمله مسائل اجتماعی در شهرها مخصوصاً کلان‌شهرها، گسترش بزه‌کاری و شکل‌گیری فضاهای ناامن در سطح شهر است. هرچند پیش‌گیری از جرم به وسیله دستکاری در محیط زیست در سرتاسر تجربه بشری مورد بحث بوده است (زن و اتال^۱، ۲۰۱۴: ۲۴) و پلیس و دیگر مسئولان در جستجوی راه‌حلهایی برای کنترل ارقام در حال رشد جرم و کاهش ترس از جرایم تجربه شده به وسیله شهروندان در سرتاسر جهان هستند (ها و اتال^۲، ۲۰۱۵: ۴۹۷)؛ ولی وجود این قبیل فضاها در سطح شهر، سبب می‌شود تا شهروندان برای حضور خود در فضا به صورت انتخابی رفتار کنند؛ یعنی شهروندان نمی‌توانند به‌طور مساوی در تمامی فضاهای شهری حضور داشته باشند و در واقع افراد برای حضور در فضاهای شهری با توجه به ویژگی‌های جنسی، شخصیتی و اجتماعی و اقتصادی و... عمل می‌کنند. در این میان زنان برای حضور در فضاهای شهری کاملاً از رفتار انتخابی تبعیت کرده و سعی می‌کنند از حضور در فضاهای ناامن و القاء‌کننده ترس پرهیز کنند. ناامنی و القاء ترس در فضاهای شهری می‌تواند از دو بعد عینی و ذهنی مورد بررسی قرار گیرد. بعد ذهنی ناامنی به تجربه قبلی، خاطرات جمعی و به سابقه یک فضا ربط دارد. بعد عینی ناامنی نیز به ویژگی‌های کالبدی فضا ربط دارد. ویژگی‌های کالبدی مختلفی می‌تواند القاء‌کننده ترس و ناامنی در فضاهای شهری باشد. از آن‌جمله می‌توان به نور، خلوت بودن، تنگ و باریک بودن معابر، فضاهای پرت یا نیمه‌ساخته، پوشش انبوه گیاهی و... اشاره کرد. ساختارها و شرایط مختلفی می‌تواند در سازمان‌یابی فضاهای ناامن نقش‌آفرینی کند و حتی وجود این قبیل فضاها برای قشر خاصی از افراد جامعه کارکرد به‌خصوصی را دارد. نمی‌توان این قبیل فضاها را کاملاً حذف کرد؛ چرا که شکل‌گیری این قبیل فضاها با توزیع نابرابر فرصت‌های زندگی در جامعه و بین افراد مختلف آن در ارتباط است. حذف یک فضای ناامن صرفاً به جابجایی آن فضا از یک موقعیت مطلق جغرافیایی به یک موقعیت دیگر خواهد بود.

1- Zen & etal

2- Ha & etal

فضاهای شهری به عنوان فضاهایی برای حضور شهروندان و تعامل آنان با یکدیگر همواره کانون توجه مطالعات میان‌رشته‌ای بوده است. با توجه به این که تأمین امنیت یکی از مهم‌ترین نیازهای هر انسانی است، از مهم‌ترین مباحث مرتبط با فضاهای شهری احساس امنیتی است که این فضاها هنگام حضور آزادانه شهروندان در شهر به آنان القاء می‌کند. هنگامی که فضاهای شهری احساس ترس و ناامنی را در افراد به وجود آورند، تبدیل به فضاهایی بی‌دفاع می‌شوند؛ یعنی فضاهایی که فرد از حضور در آنها احساس می‌کند ممکن است مورد حمله قرار گیرد یا اتفاق ناخوشایندی برایش بیفتد. به بیانی دیگر این فضاها همان فضاهایی هستند که به هر دلیلی قابلیت این را دارند که القاء‌کننده احساس ترس در افراد باشند. در این بین زنان به دلیل شرایط متفاوت بیولوژیکی، هم آسیب‌پذیری‌شان در فضاهای بی‌دفاع بیشتر است و هم احساس ترسی که از این فضاها به آنان القاء می‌شود بیشتر است. منظور این است که هم در واقعیت احتمال مورد تعرض قرار گرفتن آنان بیش از مردان است و هم در فضاهای ذهنی، خود تصور مورد آسیب قرار گرفتن در فضاهای بی‌دفاع را دارند و به‌طور مشخص جغرافیای شخصی آنان در ارتباط با این فضاها متفاوت از جغرافیای شخصی مردان است؛ بنابراین سنجش نگرش زنان نسبت به احساس ناامنی در فضاهای بی‌دفاع می‌تواند کمک کند که متولیان امور شهری به بُعد در نظر گرفتن زنان در مدیریت، طراحی و برنامه ریزی شهری که گاهی به فراموشی سپرده می‌شود، توجهی بیش از قبل داشته باشند. پژوهش حاضر با انتخاب دانشجویان دختر دانشگاه تبریز به‌عنوان جامعه آماری در صدد سنجش نگرش این دانشجویان که بخش مهمی از جامعه جوان شهری را تشکیل می‌دهند، نسبت به فضاهای بی‌دفاع شهری تبریز بوده است. فرضیه‌هایی که مقاله حاضر در پی تأیید یا رد آنها بوده عبارت است از:

- ۱- به نظر می‌رسد محیط‌های شهری کم‌نور، تاریک، دور افتاده، باریک، فضاهای نیمه‌کاره و خلوت القاء‌کننده ترس در زنان هستند.
- ۲- به نظر می‌رسد بین افزایش سن و تحصیلات زنان با افزایش احساس ناامنی آنان در فضاهای بی‌دفاع شهری رابطه وجود دارد.

پیشینه پژوهش

در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر مطالعاتی در رشته‌های مختلف علوم انسانی صورت گرفته است که در جدول زیر به گزیده‌ای از آنها اشاره شده است:

جدول شماره (۱): مطالعات انجام شده در رشته‌های مختل علوم انسانی مرتبط موضوع پژوهش

محقق	عنوان	یافته‌های کلیدی پژوهش
نیومن ^۱	خلق فضاهای قابل دفاع	ویژگی‌های فضاهای قابل دفاع شامل: مرزهای واقعی، مرزهای نمادین و فرصت-های نظارتی است و فضاهای قابل دفاع فضایی هستند که ساکنان محل را در دست دارند و کنترل می‌کنند و از وقوع جرایم پیش‌گیری می‌کنند.
چپمن	آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان‌ساخت	خصوصیات کالبدی فضاها تأثیرگذار بر رفتار ماست و زمانی که به روشنی تعریف شده باشند، تأثیرگذارترند. و ویژگی‌های توالی، تنوع، شگفتی و محصوریت ایجادکننده احساس امنیت هستند.
لینچ	تئوری شکل شهر	بر خوانایی فضا تأکید دارد و معتقد است که این عامل سبب ادراک درست از فضا شده و منجر به ایجاد امنیت می‌شود.
وودورث ^۲	ساختن فضا برای زنان در شهرها	به این نکته اشاره کرده است که وقتی برنامه‌ریزان شهر به تأثیر طرح‌هایشان توجه می‌کنند، آنها با بزرگسالان یا جوانان یا کم‌توانان یا اجتماع چندفرهنگی مشورت می‌کنند؛ اما یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که نتایج برای زنان متفاوت است.
کسکلا و پین ^۳	بازنگری ترس و مکان: ترس زنان از حمله و ساخت محیط	با هدف بررسی رابطه بین ساخت محیط و ترس زنان از جرم، به این نتیجه رسیده است که ترس تجربیات، ما را از مکان‌ها تحت تأثیر قرار می‌دهد همچنین مکان‌ها هم تجربیات ما را از ترس تحت تأثیر قرار می‌دهند
ابادری و همکاران	احساس ناامنی در تجربه زنانه از زندگی روزمره	هدف این پژوهش بررسی ناامنی در تجربه‌ای است که زنان از زندگی روزمره در فضاهای شهری دارند که نتایج آن منجر به ارائه یک تیپولوژی پنج‌گانه از انواع هراس‌های زنانه و نحوه عملکرد و اندیشیدن زنان نسبت به این موضوع شده است که رفتار همه تیپولوژی‌ها دربردارنده ترکیبی از مقاومت و اطاعت است.
بمانیان و همکاران	سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری	هدف پژوهش، مطالعه امنیت محیط‌های شهری با رویکرد جنسیتی بوده که نتایج نشان گر این است که بین احساس امنیت درک شده از فضا و میزان شدآمد و استفاده از آن فضا رابطه مستقیمی وجود دارد.
الیاس‌زاده مقدم و ضابطیان	بررسی شاخص‌های برنامه‌ریزی شهری مؤثر در ارتقای امنیت زنان در فضاهای عمومی	هدف مقاله، سنجش رابطه بین میزان شدآمد و احساس امنیت درک شده زنان در هر یک از فضای شهری است. نتایج پژوهش حاکی از آن بوده که هر چه میزان شدآمد زنان در پهنه‌های مورد مطالعه بیشتر بوده است، احساس امنیت بیشتری داشته‌اند.

1- Newman

2- Woodsworth

3- Kaskela & Pain

محقق	عنوان	یافته‌های کلیدی پژوهش
بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری نمونه موردی: دیگران	مناطق مختلف	هدف پژوهش، سنجش تفاوت احساس امنیت برای ساکنین محلات مختلف شهر همچنین تفاوت این احساس در شب و روز برای مردان و زنان بوده است که یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تفاوت معنی‌داری میان میزان حس امنیت در دو محله مورد بررسی وجود ندارد. همچنین حس امنیت در مناطق شمالی شهر در هنگام شب و روز متفاوت است و این تفاوت در میزان کاهش حس امنیت زنان و مردان مشاهده نمی‌شود و شب هنگام امنیت برای خروج از منزل برای آنان به یک میزان کاهش می‌یابد.
پورجعفر و دیگران	میزان جرم‌های شهری و ارتقای امنیت محیطی	هدف این پژوهش، بررسی فضاهای قابل دفاع در عرصه شهری و نقش این فضاها به عنوان سرمایه‌های اجتماعی در کاستن از میزان جرم و جنایت شهری است. نتایج پژوهش وجود فضاهای قابل دفاع و امن در شهرهای تاریخی ایران تأیید می‌کند. فضاهای قابل دفاع و امن در شهرهای تاریخی ایران با پشتیبانی از مفهوم سرمایه اجتماعی، تحت نظارت همگانی و با مسئولیت جمعی مراقبت شود و در کاهش جرم و ثبات امنیتی در شهرها نقش برجسته‌ای داشته است.
گلی	زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: پارک آزادی شیراز)	هدف پژوهش، سنجش میزان احساس امنیت زنان در پارک آزادی کلان‌شهر شیراز، به عنوان فضایی عمومی بوده است که نتایج نشان می‌دهد عوامل محیطی مانند کاربری اراضی، تنوع کاربری‌های پیرامون و ساعات‌های فعالیت آنها و نیز مجاورت‌های مکانی کاربری‌ها، با افزایش حس امنیت زنان پاسخ‌گو رابطه معنی‌داری داشته و عوامل شخصی مانند سن، تحصیلات، اشتغال و مهاجرت تأثیر معنی‌داری بر میزان احساس امنیت زنان نداشته است.
محسنی تبریزی و دیگران	فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت (مطالعه موردی: فضاهای بی‌دفاع شهر تهران)	نتایج پژوهش نشان می‌دهد که وجود روشنایی و نور مناسب و عدم تراکم ساختمانی، از ویژگی‌هایی هستند که فضاهای دارای کیفیت پای را از دیگر فضا تفکیک می‌کند. عدم پیوند ارتباطی با فضاهای نمایان، وجود نقاط فرورفته یا برآمده، داشتن مرز و محدود مشخص و کم بودن ساختمان‌ها، همچنین توالی و امتداد نیز از ویژگی‌های متمایزکننده فضاهای دارای مزاحمت از دیگر فضاها هستند.
نایی و دیگران	نقش فضاهای بی‌دفاع شهری در رفتارهای خشونت-آمیز	هدف مقاله بررسی ویژگی‌ها و دسته‌بندی ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع شهری و همچنین دسته‌بندی آنها برحسب نوع خشونت بوده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع شهری برحسب نظریات مطرح شده در سه گروه ویژگی‌های فیزیکی، اجتماعی و فیزیکی - اجتماعی قابل دسته‌بندی هستند. این ویژگی‌ها برحسب شدت و تعداد موارد مشاهده در فضاهای بی‌دفاع نیز به ویژگی‌های اختصاصی و نیمه اختصاصی و ویژگی‌های عمومی و نیمه عمومی قابل دسته‌بندی است.

منبع: مطالعات اسنادی نگارندگان، ۱۳۹۵.

وجه تمایز این پژوهش نسبت به مطالعات پیشین نگرش جغرافیایی، تبدیل اطلاعات مستخرج از پرسش‌نامه به نقشه و نیز در نظر گرفتن نقش زنان در مدیریت شهری است. از طرفی تأکید این پژوهش بر زنان تحصیل کرده بوده است که در مطالعات پیشین کمتر مورد بررسی قرار گرفته است.

روش پژوهش

رویکرد حاکم بر پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی است. جمع‌آوری اطلاعات با کمک روش‌های اسنادی و پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه صورت گرفته است. روایی پرسش‌نامه به روش صوری و پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به مقدار ۰/۸ مورد تأیید قرار گرفته است. تعداد ۱۰۰ پرسش‌نامه بین دانشجویان دختر دانشگاه تبریز به‌صورت تصادفی توزیع شده است. علت انتخاب گروه دانشجویان به دلیل اهمیت موضوع در بین این گروه سنی (جوانان) بوده است. با استفاده از مطالعات اسنادی ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع شهری که می‌تواند موجب احساس ناامنی در زنان شود استخراج شده و این ویژگی‌ها به عنوان گویه‌های پرسش‌نامه از حجم نمونه پرسیده شده است. همچنین نگرش زنان نسبت به وظایف متولیان مدیریت شهری در ارتباط با فضاهای ناامن شهری مورد پرسش قرار گرفته شده است. از جمله ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع که در پرسش‌نامه به کار رفته است می‌توان به فضاهای تاریک، کوچه‌های تنگ و باریک، معابر کم‌نور، پل‌های هوایی که اطراف‌شان دارای پوشش است، ساختمان‌های مخروبه و نیمه‌کاره، مکان‌های فاقد گشت پلیس، فضاهای دارای تعداد معدود ساختمان-ها، مکان‌های پرت و دورافتاده، مکان‌های دارای ساختمان‌های زشت و بی‌نظم، پارک-های عمومی در شب، فضاهای غریبه اشاره کرد.

مبانی نظری

امنیت

امنیت را می‌توان یک حق بنیادی و پیش‌نیازی برای ابقاء و ارتقای رفاه و سلامت مردم دانست. بر اساس نظریه نیازها در هرم مازلو در سال ۱۹۶۸، امنیت یکی از نیازهای ضروری و پایه‌ای برای تعالی انسان تلقی می‌شود. درست شبیه نیازهای طبیعی و اولیه انسان که برای تداوم حیات ضرورت دارد و در مجموع ارتقای این مؤلفه بر سلامت و سعادت انسان‌ها و در نتیجه بر جامعه تأثیر می‌گذارد (الیاس‌زاده مقدم و ظابطیان، ۱۳۸۹: ۴۴)؛ بنابراین در هر جامعه‌ای نتیجه‌امحای نظم و امنیت، از هم‌پاشیدگی آن جامعه خواهد شد. در مقابل، زیربنای هر سازمان پایدار اجتماعی متشکل از مؤلفه‌های بنیادی و متناظر آن از نظم و امنیت اجتماعی است (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۷). پژوهشگران در چهارچوبی واقع‌بینانه، امنیت را

در واژه‌های سیاسی و انتظامی تعریف کرده‌اند و به‌طور کلی بیشتر آن‌را به معنی حمایت از ارزش‌ها و مقابله با خطرها و دشمن می‌دانند (براونلو، ۲۰۰۵؛ به نقل از بمانیان و رفیعیان، ۱۳۸۸: ۴۹).

در باب تعریف امنیت می‌توان گفت که امنیت در مفهوم عینی، اندازه‌گیری فقدان تهدید علیه ارزش‌ها و در مفهوم ذهنی خود به فقدان احساس ترس از این‌که چنین ارزش‌هایی مورد حمله قرار خواهد گرفت، اشاره دارد (مالر^۱، ۲۰۰۰: ۱).

پس می‌توان نتیجه گرفت که امنیت دارای دو بعد می‌باشد: بعد عینی^۲ که با عوامل عینی، محیطی و رفتاری ارزیابی می‌شود و بعد ذهنی^۳ که براساس احساس امنیت از جمع درک می‌شود که هر دو دارای تأثیر و تأثراتی برهمدیگر هستند.

فضا

به لحاظ فلسفی، فضا موضوع اصلی علم جغرافیاست؛ چرا که کانت معتقد است زمان در تاریخ و فضا در جغرافیا مطالعه می‌شود؛ هرچند هاروی در سال ۱۹۶۹ استدلال کرد که برداشت کانت از جغرافیا به‌عنوان یک دانش فضایی قابل دفاع نبود؛ زیرا روی فرض فضای مطلق استوار بود (هولت - جنسن، ۱۳۷۶: ۹۶). اما در هرصورت، از حیث بنیادی، جغرافیا علم فضاشناسی و از حیث کاربردی جغرافیا علم فضاسازی است؛ بنابراین شناخت ماهیت، ساختار، کارکردها، قوانین، روندها و فرآیندهای فضایی از سوئی و نیز سازماندهی فضا و پدیده‌های فضایی، آمایش فضا، برنامه‌ریزی مکانی - فضایی، مکان‌یابی پدیده‌های فضایی از سویی دیگر موضوع علم جغرافیا می‌باشد (حافظنیا و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۷).

از طرفی هم، در تعریف و شناسایی فضا، چندان اتفاق نظر وجود ندارد؛ برای مثال کیت و پایل^۴ اظهار می‌دارند: «به‌ندرت روشن است که فضا، واقعی، پنداری، نمادین، استعاری یا چیز دیگر است.»

1 - Moller

2 - objective

3 - subjective

4 - Kite & Pile

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)

یا آندرو سایر^۱، جامعه‌شناس شهری رئالیست به اسرارآمیز بودن فضا با وجود آشنا بودن آن اشاره می‌کند (افروغ، ۱۳۷۷: ۲)؛ ولی باید خاطر نشان کرد که فضا یک مقوله بسیار عام است. فضا تمام جهان هستی را دربرمی‌گیرد و ما را در تمام طول زندگی احاطه کرده است. هرکاری که انسان انجام می‌دهد دارای یک جنبه فضایی نیز است. به عبارتی هر عملی که انجام می‌شود، احتیاج به فضا دارد در واقع فضا عرصه مانور انسان برای حیات و زندگی است. دلبستگی بشر به فضا از ریشه‌های عمیقی برخوردار است. این دلبستگی از نیاز انسان به ایجاد ارتباط با سایر انسان‌ها که از طریق زبان‌های گوناگون صورت می‌پذیرد؛ سرچشمه می‌گیرد (حافظنیا و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۶). از نظر لوفور^۲ فضا به خودی خود وجود ندارد، بلکه فضا تولید می‌شود. فضای اجتماعی محصول روابط اجتماعی در جامعه است (لوفور، ۱۹۹۹: ۷۳). فضا هم موضوع مطالعه بوده و هم سازنده مهم فرایند اجتماعی قلمداد می‌شود. فرایند، زمانی می‌تواند اجتماعی محسوب شود که فعالیت انسانی را در بعضی نقاط دربرگیرد (ورلن^۳، ۱۹۹۳: ۱). فضا از بالا به پایین به واسطه فعالان قدرتمند که کنترل و روایت خود را به دیگران تحمیل می‌کنند، تعریف می‌شود (کلوئک و جانسون^۴، ۲۰۰۵: ۸۴). از نظر هاروی فضا وابسته به شرایط است. مسئله مفهوم‌سازی مناسب از فضا از طریق رفتار انسانی حاصل می‌شود. سؤال «فضا چیست؟»، جای خود را به این سؤال داده است: چگونه است که رفتارهای مختلف انسانی، مفهوم‌سازی‌های متفاوتی را از فضا ایجاد و مورد استفاده قرار می‌دهد (هاروی^۵، ۱۹۷۳: ۱۴۰)؛ چرا که افراد به‌عنوان انسان‌های آگاه با دریافت آگاهی از محیط اطراف خود و برخورد با آن، در فضای جغرافیایی به ایفای نقش می‌پردازند (شکوئی، ۱۳۸۲: ۱۱۱). هم‌چنین فضا از نظر مردم مکان‌های مختلف، مفاهیم مختلفی دارد؛ یعنی مردم مکان‌های مختلف، جهان را با نگرش‌های مختلف ادراک می‌کنند. در این ادراک، باورها، عقاید، ایدئولوژی‌ها، ویژگی‌های فرهنگی، سطح آگاهی و به طور کلی شیوه تفکر آنها نقش قاطع دارد. نتیجه آن‌که، شیوه تفکر ما در نگرش ما به موضوع، تفسیر و تحلیل

1- Andrew, Sayer

2- Lefebvre

3 - Werlen

4 - Cloke & Johnston

5- Harvey

موضوع، عکس‌العمل ما نسبت به موضوع و البته پندار ما نسبت به موضوع تأثیر می‌گذارد (همان، ۱۳۷۷: ۲۸۷).

فضاهای بی‌دفاع

نظریات مطرح شده در مورد فضاهای قابل دفاع از سوی محسنی تبریزی و همکارانش به صورت مدون آورده شده‌اند که مرور آن نشان‌گر این است که نظریه‌های متخصصان این حوزه در قالب سه دسته کلی قابل طبقه‌بندی است که این سه دسته از طیف فیزیکی تا طیف اجتماعی متغیر است؛ دسته اول بیشترین تأکید را بر محیط فیزیکی داشته و در تبیین خود، فضا را تعیین‌کننده می‌دانند و دنیای اجتماعی و اتفاقات آن را در دل مقولات و تمایزات فضایی تحلیل می‌کنند. بالطبع، بر تغییر در ابعاد فیزیکی فضاهای شهری تأکید دارند که معماران و جغرافی‌دانان در این طبقه جای می‌گیرند، در حالی که دسته دوم محیط اجتماعی را با اهمیت دانسته و در نقطه مقابل دیدگاه اول، در تبیین روابط و پدیده‌های اجتماعی، عوامل غیرفضایی ذهنی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را عمده می‌دانند که در نتیجه، بر تغییر در ابعاد غیرفیزیکی فضاهای شهری تأکید دارند. بسیاری از اندیشمندان علوم اجتماعی در این دسته قرار گرفته‌اند؛ اما در دهه‌های اخیر نظریه‌های نرم‌تری که در بین این دو طیف قرار گرفته‌اند، سعی در استفاده از هر دو طیف در تبیین مسئله دارند و ایجاد تناسب بین ویژگی‌های اجتماعی و فضایی را مورد تأکید قرار می‌دهند (محسنی تبریزی و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۷-۵۶) که به نظر می‌رسد دیدگاهی قابل قبول و معقول باشد؛ چرا که فضا وجودی مطلق نیست و درون‌مایه‌های فضایی (بالاخص درون‌مایه‌های اجتماعی) نیز در دل فضا قرار داشته و روابط تعاملی و بعضاً تقابلی با فضا داشته که دستکاری بر روی هر کدام، بر روی دیگری نیز اثر خواهد داشت.

در ۳۰ سال اخیر، کاربرد فضاهای بی‌دفاع شهری به فراتر از پروژه‌های مسکن اجتماعی - شامل انواع دیگر مسکن‌ها و تنوعی از کاربری‌ها مثل خرده‌فروشی، تجاری، پره‌های حمل و نقل، مدارس، بیمارستان‌ها، مراکز شهر و مکان‌های ورزشی - گسترش پیدا کرده است (کازنز و هیلیر^۱، ۲۰۱۲: ۳۰۴).

1- Cozens & Hillier

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)

در ساده‌ترین تعریف می‌توان گفت که فضاهای بی‌دفاع شهری عبارت است از فضاهای شهری که نسبت به سایر فضاها قابلیت بیشتری برای وقوع جرایم و تخلفات و اعمال نابهنجار دارند (طاهرخانی، ۱۳۸۱: ۸۸). کوچه‌های تاریک، فضاهای خلوت یا خیلی شلوغی که با آدم‌های ناجور پر شده‌اند، هم‌چنین فضاهایی که اتفاقات خاصی در آن ممکن است رخ دهد از جمله این فضاهاست. پیاده‌روهای کم‌عرض و ورودی به مکان‌هایی که توسط گدایان، ولگردها و جوانان، بسته یا سد می‌شوند نیز از جمله این فضاها هستند؛ به طور کلی زنان بیشتر از مردان، از قربانی شدن ترس دارند، اگرچه فاصله بین مردان و زنان با افزایش سن کم می‌شود (کارمونا^۱، ۲۰۰۳؛ به نقل از قرایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۰).

یک فضای امن شهری باید دارای خصیصه‌های زیر باشد:

- افراد بتوانند ببینند و دیده شوند؛
 - بشنوند و شنیده شوند؛
 - بتوانند کمک کنند یا فرار کنند.
- در نتیجه نباید در شهرها محلی برای تحریک جرم و ناامنی وجود داشته باشد و بالعکس باید همواره با دخالت‌های فیزیکی و اجتماعی، محیط را منسجم و روح وحدت را در فضاهای عمومی شهری حاکم کرد. برخی از دیگر ویژگی‌های یک فضای امن شهری را می‌توان به شرح زیر بیان داشت:
- در یک فضای امن و راحت مردم تمایل دارند که یکدیگر را ببینند و آن فضا قابلیت اجتماعی شدن^۲ خواهد داشت؛
 - اتصالات به پیرامون آن فضا (دسترسی‌ها) راحت‌تر صورت می‌گیرد؛
 - مکانی خوبی برای یک‌سری از فعالیت‌ها می‌شود؛
 - آن فضا جذاب می‌شود و در اذهان باقی می‌ماند.

1- Carmona

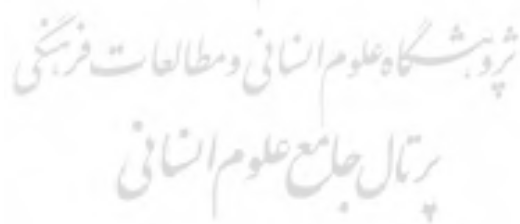
2- Sociability

به‌طور کلی یکی از المان‌های اصلی یک فضای امن شهری رونق و حیات جاری در آن است. شایان یادآوری است که حتی اداره‌های مربوط به تأمین امنیت از جمله پلیس نیز تأیید کرده‌اند که تأمین امنیت یک مکان پررونق برای آنها بسیار راحت‌تر از یک مکان خالی از همان نوع است (ظابطیان و رفیعیان، ۱۳۸۷: ۵۰-۴۹).

پس می‌توان نتیجه گرفت که فضای قابل دفاع، واژه‌ای است برای سلسله‌ای از نظام-های فضایی شامل موانع واقعی و نمادین، حوزه‌های نفوذ تعریف شده و امکان مراقبت بیشتر که در کنار هم محیط را به کنترل ساکنان درمی‌آورد. در این فضا به فعالیت‌های مجرمانه کمتر اجازه وقوع داده می‌شود. در واقع فضای دفاع‌پذیر، بررسی تأثیر رفتار اجتماعی تولید شده از موضع برنامه‌ریزی، طراحی و معماری می‌پردازد (نیومن^۱، ۱۹۹۶؛ به نقل از پورجعفر رضایی فر و تقوایی، ۱۳۸۹: ۷۲).

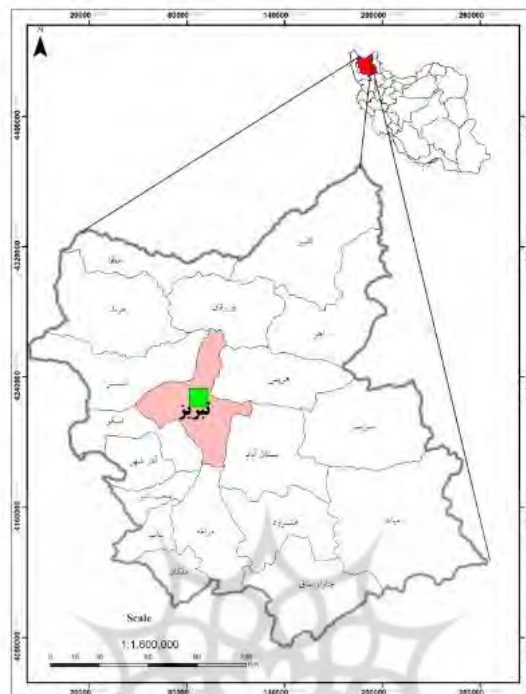
محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش شهر تبریز است که موقعیت جغرافیایی آن در شکل زیر نشان داده شده است:

^۱Newman-

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)

نقشه شماره (۱): محدوده مورد مطالعه پژوهش

یافته‌های پژوهش

پرسش‌نامه در بین دانشجویان دختر دانشگاه تبریز توزیع شد. از کل پرسش‌شوندگان ۵۷ درصد مجرد و ۳۸ درصد متأهل و ۳ درصد مطلقه بوده‌اند. ۹۴ درصد از آنان آذری و بقیه به سایر قومیت‌ها مخصوصاً کردها و فارس‌ها اختصاص داشت. ۸۰ درصد پاسخ‌دهندگان ساکن تبریز و بقیه مقیم این شهر بوده‌اند. لازم به ذکر است سؤالات پرسش‌نامه در چهار بخش مجزا تنظیم شده است؛ بخش اول شامل سنجش نگرش و احساس زنان در ارتباط با فضاهای شهری با تأکید بر فضاهای بی‌دفاع به تعداد ۲۹ سؤال بوده است. در بخش دوم نظر دانشجویان دختر درباره اقدامات لازم برای ارتقاء کیفیت و امنیت فضاهای شهری مورد سؤال قرار گرفته است. بخش سوم پرسش‌نامه اطلاعات فردی آنان بوده و در نهایت در بخش چهارم با ذکر دو سؤال باز از

پاسخ‌دهندگان، فضاهای بی دفاع و ناامن شهر تبریز و اقدامات مد نظر برای ارتقاء امنیت فضاهای شهری مورد سؤال قرار گرفت.

یافته‌های حاصل از پرسش‌نامه به شرح زیر است:

سؤالات ۱ تا ۵؛ بیان‌گر القاء ترس توسط فضاهای بی دفاع شهری است. در این سؤالات به ترتیب احساس زنان در مورد راه رفتن در معابر بدون نور، بیرون نیامدن از خانه به تنهایی در تاریکی، احساس ترس از رفتن به جاهای پرت و دورافتاده، احساس ناامنی از راه رفتن در فضاهای باریک، احساس ترس از راه رفتن بر پله‌های هوایی خلوت مورد سؤال قرار گرفته است. نتایج به شرح جدول شماره یک است: گزینه ۱ کاملاً مخالف و گزینه ۵ کاملاً موافق را نشان می‌دهد.

نتایج به دست آمده برای سؤال ۱ نشان می‌دهد که ۹۵/۱ درصد از دانشجویان پاسخ‌دهنده کاملاً موافق و موافق با راه رفتن در معابر بدون نور هستند. ۳ درصد از آنان در این مورد بدون نظر بوده‌اند و تقریباً ۲ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این گویه بوده‌اند.

نتایج به دست آمده برای سؤال ۲ نشان می‌دهد که ۶۶/۳ درصد از پاسخ‌دهندگان موافق و کاملاً موافق با بیرون رفتن از خانه در تاریکی هستند. تقریباً ۱۰ درصد نیز در این مورد نظری نداشته‌اند و ۲۳/۸ درصد از آنان نیز مخالف و کاملاً مخالف با این مورد بوده‌اند.

نتایج به دست آمده برای سؤال ۳ نشان می‌دهد که ۹۱/۱ درصد از دانشجویان موافق و کاملاً موافق با احساس ترس از رفتن به جاهای پرت و دور افتاده هستند. از بین پرسش‌شوندگان ۴ درصد بدون نظر و ۵ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این مورد بوده‌اند.

نتایج به دست آمده در مورد سؤال ۴ نیز نشان می‌دهد که از کل پرسش‌شوندگان ۸۵/۲ درصد موافق و کاملاً موافق با احساس ناامنی از راه رفتن در فضاهای باریک هستند. تقریباً ۹ درصد از آنان بدون نظر و ۶ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این مورد بوده‌اند.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)

نتایج به‌دست آمده برای سؤال ۵ نیز نشان می‌دهد که ۶۴/۴ درصد از دانشجویان پاسخ‌دهنده موافق و کاملاً موافق با احساس ترس از راه رفتن بر پل های هوایی خلوت هستند. تقریباً ۱۳ درصد بدون نظر و ۲۱/۷ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این مسئله بوده‌اند.

جدول شماره (۱): نگرش زنان نسبت به القاء ترس توسط فضاهای شهری.

سؤال ۱	سؤال ۲	سؤال ۳	سؤال ۴	سؤال ۵
۱/۰	۴/۰	۲/۰	۲/۰	۵/۹
۱/۰	۱۹/۸	۳/۰	۴/۰	۱۵/۸
۳/۰	۹/۹	۴/۰	۸/۹	۱۲/۹
۴۰/۶	۲۹/۷	۱۷/۸	۳۱/۷	۳۰/۷
۵۴/۵	۳۶/۶	۷۳/۳	۵۳/۵	۳۳/۷

عدد به‌دست آمده برای متغیر القاء ترس توسط فضاهای شهری ۴ است. نتایج بررسی نشان می‌دهد که زنان موافق با القاء ترس توسط فضاهای شهری، بدون نور، پرت و دور افتاده، باریک و خلوت به‌خصوص در ساعات تاریک هستند.

سؤال‌های ۶ تا ۹ نگرش و هنجارهای عمومی نسبت به حضور نداشتن زنان به تنهایی در فضاهای شهری در هنگام شب، روز و نقاط کور و بدون دسترس پلیس و نقاطی که قبلاً در آنجا جرائمی از قبیل دزدی رخ داده باشد است. نتایج به‌دست آمده در این بخش نشان می‌دهد که:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول شماره (۲): نگرش زنان در مورد حضور نداشتن در فضاهای شهری و نقاط کور و دور از دسترس پلیس و نقاط جرم خیز.

سؤال ۹	سؤال ۸	سؤال ۷	سؤال ۶	
۷/۹	۱۳/۹	۵۴/۵	۵/۰	۱
۲۴/۸	۲۹/۷	۲۹/۷	۱۴/۹	۲
۱۹/۸	۳۳/۷	۵/۰	۱۰/۹	۳
۳۲/۷	۱۷/۸	۶/۹	۳۶/۶	۴
۱۴/۹	۵/۰	۴/۰	۳۲/۷	۵

از بین پرسش‌شوندگان ۶۹/۳ درصد موافق و کاملاً موافق با حضور نداشتن زنان در شب هنگام در فضاهای شهری هستند. تقریباً ۱۱ درصد بدون نظر و حدود ۲۰ درصد مخالف و کاملاً مخالف با حضور نداشتن زنان در شب در فضاهای شهری هستند.

در مورد سؤال ۷ که عکس سؤال ۶ بود و نگرش زنان را در مورد حضور نداشتن زنان در فضاهای شهری در هنگام روز مورد سؤال قرار داده بود نتایج بدین قرار است که ۸۴/۲ درصد از دختران دانشجویان کاملاً مخالف و مخالف با این مورد هستند. ۵ درصد از زنان بدون نظر و تقریباً ۱۱ درصد موافق و کاملاً موافق با حضور نداشتن زنان در هنگام روز در فضاهای شهری هستند. در مورد حضور نداشتن زنان در فضاهایی که گشت پلیس در آنجا حضور ندارد ۲۲/۸ درصد از پرسش‌شوندگان موافق و کاملاً موافق، ۳۳/۷ درصد بدون نظر و ۴۳/۶ درصد از پرسش‌شوندگان مخالف و کاملاً مخالف با این مورد بوده‌اند.

نگرش دانشجویان دختر در مورد حضور نداشتن در نقاطی که در آنجا قبلاً جرمی از قبیل دزدی رخ داده باشد بدین قرار است: ۴۷/۶ درصد از پرسش‌شوندگان موافق و کاملاً موافق با حضور نداشتن در فضاهایی که قبلاً در آنجا جرمی رخ داده است هستند. ۱۹/۸ درصد در این مورد نظری نداشته‌اند و ۳۲/۷ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این سؤال بوده‌اند.

سؤال‌های ۱۰ تا ۱۴ در مورد نوع احساس زنان نسبت به فضاهای شهری کم تراکم و پر تراکم است.

نتایج را جدول شماره سه، نشان می‌دهد.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)

جدول شماره (۳): احساس زنان نسبت به فضاهای شهری کم تراکم و پرتراکم.

سؤال ۱۴	سؤال ۱۳	سؤال ۱۲	سؤال ۱۱	سؤال ۱۰	
۹/۹	۶/۹	۶/۹	۱۰/۹	۴/۰	۱
۱۷/۸	۲۵/۷	۱۸/۸	۳۶/۶	۲۰/۸	۲
۲۳/۸	۲۱/۸	۱۳/۹	۲۱/۸	۱۸/۸	۳
۳۵/۶	۳۴/۷	۴۲/۶	۲۳/۸	۳۷/۶	۴
۱۲/۹	۱۰/۹	۱۷/۸	۶/۹	۱۸/۸	۵

نگرش پرسش‌شوندگان در مورد احساس ترس نسبت به ساختمان‌های نیمه‌کار بدین قرار است: ۵۶/۴ درصد از پرسش‌شوندگان موافق و کاملاً موافق با احساس ترس نسبت به ساختمان‌های نیمه‌کاره هستند. ۱۸/۸ درصد نسبت به ساختمان‌های نیمه‌کاره و نیمه‌تمام بدون تفاوت می‌باشند و ۲۴/۸ درصد از پرسش‌شوندگان مخالف و کاملاً مخالف با احساس ترس نسبت به ساختمان‌های نیمه‌کاره می‌باشند.

در مورد احساس ناامنی از راه رفتن در جاهای خیلی شلوغ ۴۷/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان مخالف و کاملاً مخالف با این مورد بوده‌اند. ۲۱/۸ درصد نسبت به این مسئله بی‌تفاوت و ۳۰/۷ درصد نیز موافق و کاملاً موافق هستند. نگرش زنان در مورد احساس ترس نسبت به راه رفتن در جاهای خیلی خلوت بدین قرار است که ۶۰/۴ درصد از پرسش‌شوندگان موافق و کاملاً موافق با این مورد، ۱۳/۹ درصد بی‌تفاوت و ۲۵/۷ درصد مخالف و کاملاً مخالف با مسئله مورد نظر هستند.

نگرش دانشجویان در مورد احساس ناامنی از راه رفتن در جاهایی با ساختمان‌های کم بدین قرار است که ۴۵/۶ درصد از پرسش‌شوندگان موافق و کاملاً موافق با این مورد، ۲۱/۸ درصد بدون نظر و ۳۲/۶ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف هستند.

نگرش پرسش‌شوندگان در مورد احساس ترس از راه رفتن در جاهایی با تراکم ساختمانی بالا نشان می‌دهد که ۴۸/۵ درصد موافق و کاملاً موافق با این مسئله ۲۳/۸ درصد بی‌تفاوت و ۲۷/۷ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این مسئله هستند. نتایج به‌دست آمده کلی برای این متغیر که عدد ۴ است، نشان می‌دهد که پرسش‌شوندگان موافق با حضور نداشتن زنان در فضاهای ساختمانی و شهری نیمه‌تمام و کم‌تراکم و خلوت بوده و نسبت به حضور در این فضاها احساس ترس و ناامنی دارند.

گزینه‌های ۱۵، ۱۶، ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ تبعیض جنسیتی در ساختمان فضاهای شهری را نشان می‌دهد.

در ارتباط با گزینه «عدم توانایی در قدم زدن در پارک‌ها همانند مردها» پرسش-شوندگان بدین صورت جواب داده‌اند: از کل پرسش‌شوندگان ۵۶/۴ درصد موافق و کاملاً موافق، ۳۵ درصد مخالف و کاملاً مخالف و ۱۰ درصد در این مورد نظری نداشته‌اند.

جدول شماره (۴): تبعیض جنسیتی در ساخت فضاهای شهری.

سؤال ۱۵	سؤال ۱۶	سؤال ۱۷	سؤال ۱۸	سؤال ۱۹	
۹/۹	۱۰/۹	۱/۰	۱/۰	۱۸/۸	۱
۲۴/۸	۱۵/۸	۵/۹	۵/۹	۳۴/۷	۲
۹/۹	۲۶/۷	۱۷/۸	۴۰/۶	۹/۹	۳
۲۹/۷	۲۸/۷	۳۵/۶	۵۲/۵	۱۵/۸	۴
۲۵/۷	۱۷/۸	۳۹/۶	۱/۰	۲۰/۸	۵
۰/۳۰۶	-۰/۹۹۱	-۰/۸۵۱	-۰/۳۰۱	-۰/۳۰۶	چولگی
-۱/۳۴۵	۰/۸۵۶	۰/۱۷۸	-۰/۸۳۵	-۱/۲۶۸	کشیدگی

برای گزینه توجه نداشتن به شرایط زن‌ها در ساخت شهر پاسخ دختران دانشجو بدین صورت است که ۴۶/۵ درصد موافق و کاملاً موافق، ۲۶/۷ درصد مخالف و کاملاً مخالف و ۲۶/۷ درصد بدون نظر بوده‌اند.

گزینه ۱۷ که در مورد نگرش زنان در مورد «نور بیشتر در شهر» است بدین صورت است که ۷۵/۲ درصد موافق و کاملاً موافق، تقریباً ۷ درصد مخالف و کاملاً مخالف و ۱۷/۸ درصد نیز بدون نظر بوده‌اند.

گزینه ۱۸ که نظر زنان را برای رنگ و زیبایی در سطح شهر مورد سؤال قرار داده بود پاسخ بدین صورت است که ۵۳/۵ درصد موافق و کاملاً موافق، ۴۰/۶ درصد نسبت به این مسئله بی‌تفاوت بوده و ۶/۹ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با رنگ و زیبایی بیشتر در سطح شهر هستند.

در مورد گزینه ۱۹ «عدم نشستن بر روی نیمکت‌های شهر» پاسخ پرسش‌شوندگان بدین شرح بود که ۳۶/۶ درصد موافق و کاملاً موافق و ۵۳/۵ درصد مخالف و کاملاً مخالف و تقریباً ۱۰ درصد نیز بدون نظر بوده‌اند.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)
 میانگین به دست آمده برای این ۵ گزینه برابر با ۴ است و نشان می‌دهد زنان با وجود تبعض جنسیتی در ساخت شهر موافق بوده و تمایل دارند فضاهای شهری علاوه بر نور بودن، دارای رنگ مناسب و زیبایی نیز باشند.
 گزینه‌های آ ۲۰ تا آ ۲۹ به بررسی وضعیت ترس درونی زنان پرداخته است؛ یافته‌های مربوط به این بخش بدین صورت می‌باشد که:

جدول شماره (۵) وضعیت ترس درونی زنان.

سؤال ۲۰	سؤال ۲۱	سؤال ۲۲	سؤال ۲۳	سؤال ۲۴	سؤال ۲۵	سؤال ۲۶	سؤال ۲۷	سؤال ۲۸	سؤال ۲۹
۸/۹	۸/۹	۸/۹	۱۶/۸	۱۲/۹	۱/۰	۶/۹	۱۷/۸	۱۹/۸	۵/۹
۲۴/۸	۲۳/۸	۲۰/۸	۳۸/۶	۳۳/۷	۲/۰	۲۳/۸	۲۹/۷	۳۳/۷	۲۲/۸
۱۸/۸	۲۲/۸	۱۰/۹	۱۶/۸	۲/۰	۳/۰	۲۷/۷	۲۱/۸	۲۴/۸	۱۸/۸
۳۴/۷	۳۱/۷	۳۳/۷	۲۲/۸	۲۹/۷	۲۵/۷	۱۳/۹	۱۶/۸	۱۱/۹	۲۹/۷
۱۲/۹	۱۲/۹	۲۵/۷	۵/۰	۲۱/۸	۶۸/۳	۲۶/۷	۱۰/۹	۵/۹	۲۲/۸
۰/۲۶۷	۰/۵۱۶	۰/۳۱۹	-۰/۰۰۶	-۲/۳۴۸	-۰/۰۵۸	۰/۳۵۲	-۰/۴۶۱	-۰/۱۶۸	-۰/۲۱۱
۱/۰۶۳	-۰/۴۱۹	-۰/۹۳۱	-۱/۱۸۶	۶/۸۴۱	-۱/۵۰۶	-۰/۹۰۸	-۱/۰۴۹	-۰/۹۴۸	-۱/۰۱۶

نگرش زنان در مورد سؤال «ترس از رفتن به جاهایی که برای زنان غریبه باشد» بدین صورت است که ۴۷/۶ درصد موافق و کاملاً موافق، ۳۳/۷ درصد مخالف و کاملاً مخالف و ۱۸/۸ درصد بدون نظر بوده‌اند. چولگی برای این گزینه برابر با ۰/۲۶۷ - یعنی چوله به چپ و کشیدگی برابر با ۱/۰۶۳ - است که نشانه پایین‌تر بودن قله از توزیع نرمال است.

نگرش پرسش‌شوندگان در مورد ترس از کیف قاب‌ها بدین صورت است که ۳۴/۶ درصد موافق و کاملاً موافق، ۳۲/۷ درصد مخالف و کاملاً مخالف و تقریباً ۲۲/۸ درصد نظر خاصی نداشته‌اند. چولگی این گزینه ۰/۵۱۶ یعنی چوله به راست و کشیدگی آن برابر با ۰/۴۱۹ - است که نشانه پایین‌تر بودن قله از توزیع نرمال است.

برای سؤال ۲۲ یعنی ترس از تنه زدن مردها پاسخ‌ها بدین قرار است که ۵۹/۴ درصد موافق و کاملاً موافق، ۲۹/۷ درصد مخالف یا کاملاً مخالف و تقریباً ۱۱ درصد نظری در این مورد نداشته‌اند.

گروه دوم از سؤالات در پرسش‌نامه راجع به راه‌کارهای پیشنهادی از طرف دختران دانشجو برای ارتقاء امنیت فضاهای شهری است، نتایج مربوط به آمار توصیفی برای این بخش به شرح زیر است:

۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۲	۵	۳	۳	۱	۰	۰	۰	۱	۴	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰
۰	۹/۵	۴	۱	۲	۱	۰	۱	۲	۱	۱	۳	۱	۴	۰	۰	۲
۱	۸/۱۸	۸/۱۹	۹/۱۳	۹/۹	۱	۱	۹/۶	۲/۱۶	۸/۱۵	۹/۷	۹/۶	۹/۶	۹/۱۲	۹/۱۰	۴	۵
۸/۲۲	۸/۲۴	۷/۳۰	۷/۳۱	۸/۲۱	۸/۱۷	۱۱	۸/۲۴	۴/۴۲	۷/۳۳	۶/۳۶	۷/۳۳	۷/۳۱	۶/۳۵	۷/۳۰	۷/۲۹	۸/۱۷
۳/۷۴	۶/۴۴	۶/۴۲	۵/۵۰	۳/۶۵	۲/۸۰	۸۸	۳/۶۶	۴/۳۸	۵/۴۵	۵/۵۳	۴/۵۵	۴/۵۹	۵/۴۵	۴/۵۷	۳/۶۶	۲/۷۵

گزینه یک در مورد جمع کردن افراد ناباب و شرور از سطح شهر بود که ۹۳ درصد از پرسش‌شوندگان موافق و کاملاً موافق با این نوع برخورد هستند.

۹۶ درصد از پرسش‌شوندگان نیز موافق و کاملاً موافق با مورد «نصب روشنایی در اماکن عمومی و معابر و فضاهای شهر» برای ارتقاء امنیت فضاهای شهری هستند.

در مورد تعریض پیاده‌روها و مسیرهای عابر پیاد ۸۹ درصد موافق و کاملاً موافق با تعریض معابر بوده و تقریباً ۱۱ درصد بدون نظر بوده‌اند. از کل پاسخ‌دهندگان تنها ۱ درصد با تعریض معابر مخالف بوده‌اند.

از نظر ۸۱ درصد از پرسش‌شوندگان «عدم نصب پلاکارد بر روی پل‌های هوایی» سبب ارتقاء امنیت این فضاها می‌شوند. ۵ درصد از آنان مخالف و کاملاً مخالف با این موضوع هستند و تقریباً ۱۳ درصد نظری در این مورد نداشته‌اند.

به نظر ۹۱ درصد از دانشجویان، «فرهنگ‌سازی برای مردان» می‌تواند سبب ارتقاء امنیت فضاهای شهری شود. ۲ درصد از پرسش‌شوندگان مخالف یا کاملاً مخالف و بقیه پرسش‌شوندگان در این مورد نظری نداشته‌اند.

از نظر ۸۹/۱ درصد از پاسخ‌دهندگان، آموزش از دوران کودکی می‌تواند امنیت را در فضاهای شهری نهادینه سازد. ۴ درصد از پرسش‌شوندگان با این نظر مخالف بوده و تقریباً ۷ درصد از پرسش‌شوندگان در این مورد نظر خاصی نداشته‌اند.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)

در مورد استفاده از گشت پلیس برای ارتقاء فضاهای شهری تقریباً ۹۰ درصد از پرسش‌شوندگان این مورد را برای ارتقاء امنیت فضاهای شهری مهم دانسته و با آن کاملاً موافق و موافق بوده‌اند. تنها ۲ درصد از پرسش‌شوندگان گشت پلیس را در ارتقاء امنیت فضاهای شهری مؤثر ندانسته‌اند.

از نظر ۷۹/۲ درصد از پرسش‌شوندگان اعلام مکان‌های خطرناک در سطح شهر و اطلاع‌رسانی در مورد این مکان‌ها به ارتقاء امنیت فضاهای شهری کمک می‌کند. ۵ درصد از پرسش‌شوندگان مخالف با این مسئله بوده و ۱۵/۸ درصد نیز بدون نظر بوده‌اند.

در مورد تأمین امنیت در ساختمان‌های نیمه کاره ۸۰/۸ درصد از پاسخ‌دهندگان نظارت بر این فضاها را در ارتقاء امنیت مهم و ضروری دانسته‌اند. ۳ درصد از آنان با نظارت بر ساختمان‌های نیمه‌کاره برای ارتقاء امنیت فضاهای شهری مخالف بوده‌اند.

در مورد افزایش تعداد وسائط نقلیه عمومی مخصوصاً اتوبوس و نقش آن در ارتقاء امنیت فضاهای شهری ۹۱/۳ درصد از پرسش‌شوندگان با این موضوع موافق یا کاملاً موافق بوده‌اند و این اقدام را برای افزایش امنیت فضاهای شهری لازم دانسته‌اند. تنها ۱ درصد از آنان این اقدام را بی‌تأثیر دانسته‌اند.

در مورد جمع‌آوری اراذل و اوباش از سطح فضاهای عمومی ۹۹ درصد موافق این اقدام در راستای افزایش امنیت فضاهای شهری هستند.

۹۸ درصد از دانشجویان دختر نیز نصب روشنایی در سطح پارک‌های شهری را برای ارتقاء امنیت این فضاها لازم و ضروری دانسته‌اند.

در مورد استفاده از رنگ‌های شاد در ساختمان‌های شهری ۸۷/۱ درصد موافق و کاملاً موافق با این اقدام در راستای ارتقای فضاهای شهری هستند. ۳ درصد از پرسش‌شوندگان نیز مخالف یا کاملاً مخالف با این موضوع بوده و تقریباً ۱۰ درصد نیز بدون نظر بوده‌اند.

در مورد استفاده از شهرداران زن، ۸۲/۲ درصد موافق و کاملاً موافق با این موضوع بوده و این اقدام را مؤثر در ارتقاء امنیت فضای شهری دانسته‌اند. ۱۳/۹ درصد نیز بدون نظر بوده و ۴ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این موضوع هستند.

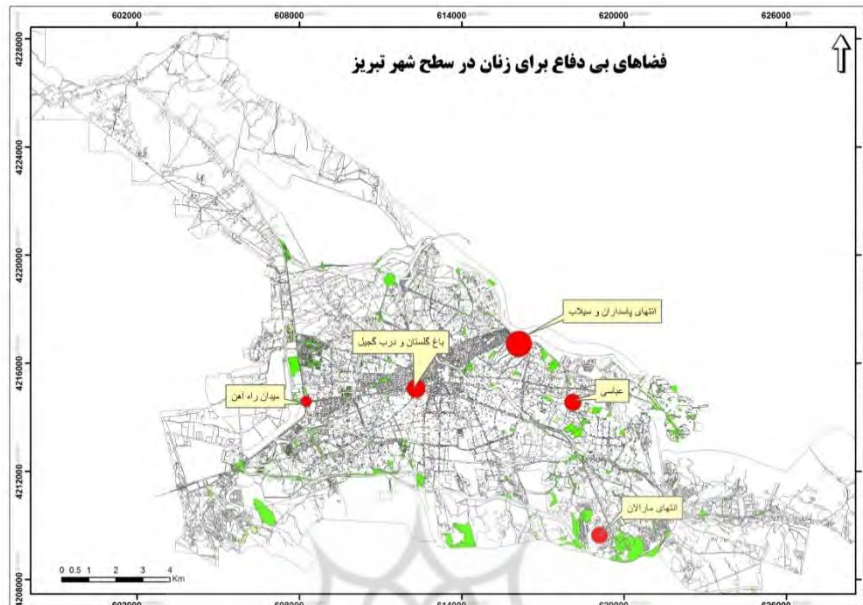
از نظر ۷۳/۳ درصد از پرسش‌شوندگان وجود زندگی شبانه را در راستای ارتقاء امنیت فضاهای شهری مهم دانسته و ۷ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این اقدام بوده و بقیه نیز بدون نظر بوده‌اند.

در مورد فعال بودن هنرهای خیابانی ۶۹/۴ درصد از دانشجویان موافق و کاملاً موافق با این اقدام در راستای ارتقاء امنیت فضاهای شهری بوده و ۱۰/۹ درصد نیز مخالف و کاملاً مخالف با این اقدام در راستای ارتقای امنیت فضاهای شهری هستند.

در مورد نصب تابلوهای اطلاع‌رسانی و نقش آنها در ارتقای امنیت شهری ۹۷ درصد کاملاً موافق و موافق با این اقدام بوده و ۲ درصد نیز کاملاً مخالف و مخالف با این قضیه هستند.

در مورد مکان‌ها و فضاهای ناامن در شهر تبریز از نظر پاسخ‌دهندگان، تحلیل فراوانی مکان‌ها و فضاهای بی‌دفاع شهر تبریز نشان می‌دهد که باغ گلستان و درب گچیل، محله مارالان، محله عباسی، مناطق اسکان غیررسمی در اطراف اتوبان پاسداران، ترمینال و دروازه تهران، آخر خیابان طالقانی و خیابان حکم‌آباد، محله سیلاب و قوشخانه، یک‌دکان، راه آهن، بازار، آخماقیه و قراملک، سامان میدانی، اطراف تفرج‌گاه عون ابن علی به ترتیب اولویت و تکرار مهم‌ترین فضاهای بی‌دفاع از نظر آنان در سطح شهر تبریز به شمار می‌رود. موقعیت مکانی فضاهای بی‌دفاع شهری تبریز با توجه به پاسخ‌های جامعه مورد مطالعه در این پژوهش در نقشه زیر نشان داده شده است.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)

نقشه شماره (۲): موقعیت مکانی فضاهای بی دفاع شهری تبریز با توجه به پاسخ‌های جامعه مورد مطالعه

تجزیه و تحلیل

نگرش زنان نسبت به القای احساس ترس توسط فضاهای بی دفاع شهری

در پرسش‌نامه سؤال‌های مربوط به گزینه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۱۰، ۱۲ شاخص «القای ترس توسط مکان و فضای شهری» را مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌دادند؛ همان‌طور که جدول نیز نشان می‌دهد ۸۰/۲ درصد پاسخ‌دهندگان موافق یا کاملاً موافق با القای ترس توسط فضاهای بی دفاع (محیط‌های شهری کم‌نور، تاریک، دورافتاده، تنگ و باریک، فضاهای نیمه‌کاره و خلوت) هستند.

Tars				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1/00	1	1/0	1/0
	2/00	2	2/0	3/0
	3/00	17	16/8	16/8
	4/00	60	59/4	59/4
	5/00	21	20/8	20/8
	Total	101	100/0	100/0

بنابراین فرضیه اول «محیط های شهری کم‌نور، تاریک، دور افتاده، باریک، فضاهای نیمه کاره و خلوت القاء‌کننده ترس در زنان هستند» مورد تأیید است.

رابطه بین احساس ترس و سن زنان

تحلیل آنوا بین گروه‌های سنی (گروه‌های سنی شامل ۱۵ تا ۲۰، ۲۱ تا ۲۵، ۲۶ تا ۳۰، ۳۱ تا ۳۵ و بالای ۳۵ سال بودند، که به ترتیب در گروه‌های ۱ تا ۵ دسته‌بندی شدند) و احساس ترس صورت گرفت. نتیجه در جدول زیر ارائه شده است.

ANOVA					
Tars					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	5/333	4	1/333	2/578	0/043
Within Groups	47/575	92	0/517		
Total	52/907	96			

نتیجه تحلیل آنوا نشان می‌دهد بین افزایش سن و افزایش القای ترس در نمونه‌های مورد مطالعه رابطه معناداری وجود ندارد.

آزمون تی تک متغیره نیز گویای همین موضوع است که در جدول زیر نتیجه ارائه شده است:

One-Sample Test						
Test Value = 0						
	t	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
tars	53/846	100	0	3/97030	3/8240	4/1166
group	21/611	96	0	2/58763	2/3500	2/8253

رابطه معنی‌داری بین ترس از فضاهای شهری و سن زنان وجود ندارد.

رابطه بین احساس ترس و میزان تحصیلات

برای آزمون رابطه بین احساس ترس و میزان تحصیلات نیز آزمون آنوا و تی تک متغیره انجام شد. نتیجه این تحلیل‌ها هم نشان می‌دهد که رابطه معنی‌داری بین افزایش تحصیلات و افزایش ترس از فضاهای شهری وجود ندارد.

ANOVA					
Tars					

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4/505	4	1/126	2/141	0/082
Within Groups	49/454	94	0/526		
Total	53/960	98			

One-Sample Test

Test Value = 0

	T	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
tars	53/846	100	0	3/97030	3/8240	4/1166
tahsilat	36/908	98	0	4.79798	4/5400	5/0560

برای تشخیص نوع رابطه از دو آزمون همبستگی کندال و اسپیرمن استفاده شد.

نتیجه در جدول زیر ارائه شده است:

Correlations

		tars	sen	tahsilat	
Kendall's tau_b	tars	Correlation Coefficient	1	0/067	-0/153
		Sig. (2-tailed)	.	0/406	0/082
		N	101	100	99
	sen	Correlation Coefficient	0/067	1	0/243**
		Sig. (2-tailed)	0/406	.	0/002
		N	100	100	99
	tahsilat	Correlation Coefficient	-0/153	.243**	1.000
		Sig. (2-tailed)	0/082	0/002	.
		N	99	99	99
Spearman's rho	tars	Correlation Coefficient	1.000	0/084	-0/178
		Sig. (2-tailed)	.	0/407	0/079
		N	101	100	99
	sen	Correlation Coefficient	0/084	1	0/292**
		Sig. (2-tailed)	.4070/407	.	0/003
		N	100	100	99
	tahsilat	Correlation Coefficient	-0/178	0/292**	1.000
		Sig. (2-tailed)	0/079	0/003	.
		N	99	99	99

** . Correlation is significant at the 0/01 level (2-tailed).

بین ترس و تحصیلات رابطه معکوس وجود دارد؛ یعنی افزایش تحصیلات سبب کاهش القای ترس در بین زنان می‌شود. بین شاخص ترس و سن نیز رابطه مثبت وجود ندارد؛ همان‌طوری که جدول نیز نشان می‌دهد همبستگی بین سن و تحصیلات با شاخص ترس معنی‌دار نیست؛ یعنی همبستگی در یک سطح حداقل است؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش «بین افزایش سن و تحصیلات با افزایش احساس ناامنی زنان در فضاهای بی‌دفاع شهری رابطه وجود دارد» رد می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت تأمین امنیت شهروندان به‌خصوص زنان در فضاهای شهری، پژوهش حاضر با هدف سنجش نگرش زنان تحصیل کرده شهر تبریز نسبت به فضاهای بی‌دفاع شهری صورت گرفت. تحلیل فراوانی مکان‌ها و فضاهای بی‌دفاع در این شهر نشان می‌دهد باغ گلستان و درب گچیل، محله مارالان، محله عباسی، مناطق اسکان غیررسمی در اطراف اتوبان پاسداران، ترمینال و دروازه تهران، آخر خیابان طالقانی و خیابان حکم-آباد، محله سیلاب و قوشخانه، یکه دکان، راه آهن، بازار، آخماقیه و قراملک، سامان میدانی، اطراف تفرجگاه عون ابن علی به ترتیب اولویت و تکرار مهم‌ترین فضاهای بی‌دفاع از نظر پرسش‌شوندگان در سطح شهر تبریز به شمار می‌رود. همچنین این پژوهش نشان داد محیط‌های شهری کم‌نور، تاریک، دورافتاده، باریک، فضاهای نیمه‌کاره و خلوت القاء‌کننده ترس در زنان هستند و از طرفی بین احساس ترس و سطح تحصیلات رابطه معکوس وجود دارد؛ یعنی افزایش تحصیلات سبب کاهش القای ترس در بین زنان می‌شود. آموزش و فرهنگ‌سازی در بین مردان، رعایت و احترام به حقوق زنان توسط مردان و عدم شدآمد زنان در محل‌های مشکوک، برقراری نظم و امنیت توسط پلیس و جمع‌آوری ارادل و اوباش توسط ارگان‌های مربوطه و توجه به برابری حقوق زنان و مردان جزو مهم‌ترین اقدامات مؤثر از نظر دانشجویان دختر - که جامعه آماری این پژوهش را شامل می‌شده است - در راستای ارتقاء امنیت در فضاهای شهری است.

پیشنهادها

به منظور افزایش امنیت در فضاهای شهری در بعد کالبدی می‌توان اقدامات زیر را انجام داد:

- ارتقای خوانایی فضاهای شهری از طریق استفاده مناسب از نور در فضاها و حذف فضاهای تاریک؛
- نصب تابلوهای راهنما در مسیرهای خلوت؛
- اختلاط کاربری‌های شهری؛
- افزایش زمان زندگی شبانه در شهرها؛
- ارتقاء کمی و کیفی حمل و نقل عمومی؛
- توزیع مناسب ایستگاه‌های سیار پلیس در سطح شهر؛
- هرس پوشش‌های گیاهی انبوه در سطح پارک‌ها مخصوصاً شمشادهای پر تراکم؛
- افزایش شدت‌آمدهای پیاده در شهر؛
- اصلاح طراحی پل‌های هوایی.

منابع

- ابادری، یوسف؛ صادقی فسایی، سهیلا؛ حمیدی، نفیسه (۱۳۸۷). احساس ناامنی در تجربه زنانه از زندگی زنانه، پژوهش زنان. دوره ۶، شماره ۱، صص ۱۰۳-۷۵.
- افروغ، عماد (۱۳۷۷). فضا و نابرابری اجتماعی: ارائه الگویی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن. تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چاپ اول.
- الیاس‌زاده مقدم، نصرالدین؛ ضابطیان، الهام (۱۳۸۹). بررسی شاخص‌های برنامه‌ریزی شهری مؤثر در ارتقای امنیت زنان در فضاهای عمومی با رویکرد مشارکتی (نمونه موردی: بخش مرکزی شهر تهران). نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴۴، صص ۴۳-۵۶.
- بمانیان، محمدرضا؛ رفیعیان، مجتبی؛ ضابطیان، الهام (۱۳۸۸). سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری. پژوهش زنان، دوره ۷، شماره ۳، صص ۴۹-۶۷.
- پورجعفر، محمدرضا؛ رضایی‌فر، فاطمه؛ تقوایی، علی‌اکبر (۱۳۸۹). فضاهای قابل دفاع به عنوان سرمایه اجتماعی در کاهش میزان جرم‌های شهری و ارتقای امنیت محیطی (با توجه به شهرهای سنتی ایران). دانش‌نامه علوم اجتماعی، دوره ۱، شماره ۳، صص ۶۵-۹۲.
- حافظ‌نیا، محمدرضا؛ احمدی‌پور، زهرا؛ قادری‌حاجت، مصطفی (۱۳۹۱). سیاست و فضا. انتشارات پاپلی، چاپ چهارم، مشهد.
- چپمن، دیوید (۱۳۸۶). آفرینش محله‌ها و مکان‌ها در محیط انسان ساخت. ترجمه: شهرزاد فریادی و منوچهر طبیبیان، دانشگاه تهران، چاپ دوم.
- شکوئی، حسین (۱۳۷۷). اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا (جلد اول). چاپ دوم، انتشارات گیتاشناسی، تهران.
- شکوئی، حسین (۱۳۸۲). اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا (جلد دوم). فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی، چاپ اول، تهران: انتشارات گیتاشناسی.
- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷). ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن. تهران: انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی و معماری.
- طاهرخانی، حبیب‌الله (۱۳۸۱). ایجاد فضاهای قابل دفاع شهری. مجله مدیریت شهری، دوره ۳، شماره ۹.
- قرایی، فریبا؛ رادجهانبانی، نفیسه؛ رشیدپور، نازیلا (۱۳۸۹). بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری نمونه موردی: مناطق ۲ و ۱۱ تهران. آرمان‌شهر، شماره ۴، صص ۱۷-۳۲.

- پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۳۹۴)
- گلی، علی (۱۳۹۰). زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: پارک آزادی شیراز). جامعه‌شناسی تاریخی، دوره ۳، شماره ۲، صص ۱۶۵-۱۴۳.
 - محسنی تبریزی، علیرضا؛ قهرمانی، سهراب؛ یاهک، سجاد (۱۳۹۰). فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت (مطالعه موردی: فضاهای بی‌دفاع شهر تهران). جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و سوم، شماره پیاپی (۴۴)، شماره چهارم، صص ۷۰-۵۱.
 - نایبی، هوشنگ؛ صدیق سروستانی، رحمت‌اله؛ قهرمانی، سهراب (۱۳۹۰). نقش فضاهای بی‌دفاع شهری در رفتارهای خشونت‌آمیز. فصل‌نامه دانش انتظامی، سال سیزدهم، شماره اول، صص ۲۳۱-۱۹۹.
 - هولت - جنسن، آرلید (۱۳۷۶). جغرافیا: تاریخ و مفاهیم. ترجمه جلال تبریزی، تهران: انتشارات سیر و سیاحت، چاپ اول.
 - لینچ، کوین (۱۳۸۱). تئوری شکل شهر. ترجمه: حسین بحرینی، تهران: نشر دانشگاه تهران، چاپ دوم.
 - Brownlow, Alec, (2005). Safe Spaces for Adolescents Girls, Population Council. www.beverly.gov.uk.
 - Carmona, Catthew & Health, Tim & Oc , Taner & Ttiesdell Steven ,(2003). Public Places, Urban Spaces, Architectural Press, New York, Paris.
 - Cloke. Paul & Johnston. Ron, (2005). Spaces Of Geographical Thought; Deconstructing Human Geography's Binaries, SAGE Publications: London; Thousand Oaks and New Delhi. First Published.
 - Cozens. P, Hillier, D (2014). Adaptation of Defensible Space Theory for the Enhancement Kindergarten Landscape. Procedia ° Social and Behavioral Sciences, Volume 153.
 - IsmawiZen,NurAmalina, Ali Mohammad (2014)." Adaptation of Defensible Space Theory for the Enhancement of Kindergarten Landscape" Procedia - Social and Behavioral Sciences 153 (2014) 23 ° 35.
 - Harvey. David (1993). Social Justices and the City, Basil Black well, second edition, Oxford. UK.
 - Koskela, Hille & Pain, Rachil, (2000). Revisiting fear and place: women's fear of attack and the built environment, Geoforum 31(2000) 269-280.
 - Levebvre. Henri (1991). The production of space, Translated by: Donald Nicholson-Smith, Basil Blackwell Ltd, first published.
 - Moller, Bjorn, (2000). National, Societal and Human Security Discussion ° Case Study of the Israel ° Palestine Conflict.

- Newman, Oscar. (1996). Creating Defensible Space. Department of housing and urban development.
- Newman, Oscar, (1996). Creation Defensible Space, Available at: www.defensiblespace.com/book.htm.
- TaehoonHa, Gyeong-Seok Oh, Hyeon-Ho Park (2015). "Comparative analysis of Defensible Space in CPTED housing and non-CPTED housing" International Journal of Law, Crime and Justice 43 (2015) 496° 51.
- Werlen. Benno, (1993). Society, Action and Space: An alternative human geography, Rout ledge, first Published, London and New York.
- Woodsworth, Ellen (2005). Making Space for Women in Cities, focus on space, winter, 11-13.
- Nicholas, Chrisman, (1997). Exploring Geographic Information Systems" 320 pages, March, John Wiley & Sons 13-Paul A. Longley, Michael.

